

MIGRACIJOS TENDENCIJŲ EUROPOS SĄJUNGOJE VERTINIMAS

Mindaugas Butkus, Kristina Matuzevičiūtė

Šiaulių universitetas

Architektų g. 1, LT-78366 Šiauliai, Lietuva

El. paštas: mindaugasbutkus@splius.lt, matuzeviciute@gmail.com

Anotacija

Straipsnyje analizuojamas migracijos procesas Europos Sąjungos (ES) kontekste, siekiant išryškinti vyraujančias tendencijas 1998–2008 m. Migracijos procesas ES pakankamai aktyvus – apie 6,2 proc. visos populiacijos gyvena migracijoje. Migracija skatina spartų gyventojų skaičiaus augimą kai kuriose senosiose ES šalyse, tačiau sukelia gyventojų skaičiaus mažėjimą naujosiose šalyse narėse. Atliktas tyrimas patvirtino teorinę hipotezę, kad migruojama iš mažiau išsivysčiusių šalių, siekiant geresnių pragyvenimo sąlygų. Migracijos situacija atskirose šalyse labai skirtinga: migracijos saldo 1000 gyv. svyruoja nuo -3 iki +12. Atlikta klasterinė analizė rodo, kad šalių pasiskirstymas į 5 grupes pagal migracijos saldo ir bendrasis vidaus produktas (BVP) 1 gyv. yra panašus. Taigi galima teigti, kad migracijos srautus labiausiai lemia ekonominės priežastys: šalies ekonomikos išsivystymo lygis, pragyvenimo sąlygos. Imigracijos srautas didžiausias yra tose šalyse, kuriose sukuriama didžiausias BVP 1 gyv., skiriamos didžiausios investicinės išlaidos kapitalui formuoti ir yra aukščiausias pragyvenimo lygis. Galima tikėtis, kad migracija ateityje turės ryškesnį poveikį darbo rinkai ES, nes šiuo metu darbo rinkos reakcija į migracijos srautus yra pakankamai silpna. Siekiant tiksliau įvertinti migracijos priežastis ir pasekmes skirtingose ES šalyse, reikėtų analizę detalizuoti atsižvelgiant į šalių grupes pagal migracijos saldo, kadangi tiek priežastys, tiek pasekmės šalių grupėse yra visiškai skirtingos.

Pagrindiniai žodžiai: migracija, ekonomikos augimas, ES.

Įvadas

2004 m. ir 2007 m. ES plėtra skirtingai paveikė tiek senąsias, tiek naująsias jos nares. Vykstantys procesai pakeitė tarptautinės migracijos mastą, struktūrą ir kryptis. Remiantis oficialios statistikos duomenimis, ES yra apie 30,8 mln. migrantų – tai sudaro apie 6,2 proc. visos populiacijos. ES vyksta įvairaus pobūdžio migracija – nuo ekonominės iki priverstinės prieglobsčio prašančiųjų ar pabėgėlių migracijos. Daugiau nei pusė jų – darbingo amžiaus gyventojai. Tai lemia šalių gyventojų ir darbo jėgos pokyčius: keičiasi darbo jėgos išteklių skaičius ir struktūra, mokesčių ir socialinio draudimo įmokų mokėtojų skaičius ir pan. Apie 33 proc. migracijos sudaro gyventojų judėjimas tarp ES šalių.

Didėjantys tarptautinės emigracijos srautai sukelia įvairias ekonomines, socialines ir politines pasekmes šalims, todėl padidėjo įvairių sričių tyrėjų, politikų susidomėjimas vykstančiu procesu.

Pastaruoju metu mokslinėje literatūroje nemažai dėmesio skiriama ekonominių migracijos pasekmių analizei. Darbo jėgos migracija yra daugiadimensinis reiškinys, kuris gali būti analizuojamas įvairiais aspektais: struktūriniu (Reichlin, Rustichini, 1993; Walz, 1995; Karpavičius, 2006), socialiniu, ekonominiu, kultūriniu, politiniu (Lundborg, Segerstrom 1999, 2002; Grossman, Helpman, 1991; Bretschger, 2001; Borjas, 1999; Drinkwater ir kt., 2007; Wilson, 2003; Stulgienė, Daunorienė, 2009). Šie aspektai pasireiškia:

- įvairiuose lygmenyse: individo, šeimos (Stark, 1991), institucijų (Urbonavičienė, Tvaronavičienė, 2008), pramonės šakos, šalies (Xenogiani, 2006; Glytsos, 2002);
- skirtingais efektais: teigiamais ir neigiamais (Stahl, 1982; Katseli, Lucas, Xenogiani, 2006),
- trukme: trumpo ar ilgo laikotarpio (Birks, Sinclair, 1980; Lucas, Stark, 1985; Gunatilleke, 1992; Leon-Ledesma, Piracha, 2001; Katseli, Lucas, Xenogiani, 2006).

Straipsnyje analizuojamos ES šalys ir migracijos procesą lemiantys veiksniai, taip pat pateikiama migracijos saldo ir įvairių ekonomikos rodiklių ryšio analizė.

Šio straipsnio **tyrimo objektas** – migracija ES šalyse. Straipsnio **tikslas** – atskleisti ES vykstančias migracijos tendencijas. Atliekant išskirtus migracijos problematikos tyrimus taikyti tokie **tyrimo metodai**: mokslinės literatūros analizė, lyginamoji analizė, regresinės-koreliacinės duomenų analizė.

Migracijos proceso teorinė analizė

Migracija yra sudėtingas, sunkiai apibūdinamas ir išmatuojamas procesas. Prie klasikinių migracijos apibrėžimų priskirtini šie: migracija – gyventojų persikėlimas iš vienos gyvenamosios vietos į kitą, kertant ad-

ministracines vietovės ribas; migracija yra individų ar grupių persikėlimas iš vienos gyvenamosios vietovės į kitą, turint tikslą naujoje vietovėje pasilikti pakankamai ilgą laiką (Stockwell, Groat, 1984; Daugherty, Kammeyer, 1995); migracija yra asmenų persikėlimas santykinai ilgam laikui, gana dideliu atstumu (Petersen, Petersen, 1986). Tarptautinė migracijos organizacija (2003) migraciją apibrėžia kaip asmens arba asmenų grupės judėjimą iš vieno geografinio vieneto į kitą, kertant administracines ar politines sienas, ir siekiant visam laikui ar laikinai įsikurti kitoje nei jų kilmės vieta. Migracijos koncepcija apima erdvės ir laiko aspektus. Nors migracijos apibūdinimai ir skiriasi bei yra gana neapibrėžti, tačiau juose vyrauja du pagrindiniai kriterijai: erdvės (gyvenamosios vietos pakeitimas) ir laiko (persikėlimas tam tikram laikui).

Migracija į tipus skirstoma remiantis įvairiais kriterijais: pagal persikėlimo trukmę; pagal legalumą; pagal persikėlimo kryptį / vietą; pagal migracijos pobūdį / motyvus; pagal migrantų kvalifikacijos išsaugojimą; pagal apsisprendimo savarankiškumą; pagal migracijos srautų kryptį konkrečios šalies atžvilgiu; pagal organizacinį pobūdį. Migracijos tipai gali sutapti. Konkretus migracijos atvejis gali būti priskirtas keliems tipams (pvz., trumpalaikė nedeklaruota darbo migracija – trumpalaikis išvykimas į užsienį nelegaliam darbui ir pan.).

Mokslinėje literatūroje priimta migracijos teorijas skirstyti į 7 pagrindines grupes, kuriose akcentuojamas skirtingas požiūris į procesą. Dažniausiai teorijose pateikiamas migracijos priežasčių vertinimas, kai kurios teorijos akcentuoja migracijos ir šalies ekonomikos augimo ryšį. Pirmieji bandymai analizuoti emigracijos priežastis pateikiami Ravenstein (1885, 1889) darbuose. Jis akcentuoja ekonomines emigracijos priežastis, susijusias su ekonomine regionų padėtimi, tačiau jo analizė apsiriboja emigracija iš periferijos į urbanizuotas zonas.

- 1) Neoklasikinė migracijos teorija siejama su Lewis (1954) „ekonominio vystymosi esant neribotai darbo jėgos pasiūlai“ modeliu, kuriame emigracija yra vienas svarbiausių šalies vystymąsi lemiančių veiksnių, kadangi išnaudojant ekonominius sektorių skirtumus, pasiekama abipusė nauda. Remiantis šiuo modeliu, teigiama, kad emigracijos nebus, jei nėra šių skirtumų. Ranis ir Fei (1961) bei Todaro (1976) papildė Lewis pateiktą modelį, pateikdami teoriją apie erdvinį gamybos veiksnių išdėstymą dėl santykinų kainų skirtumų.
- 2) Naujoji migracijos ekonomikos teorija bene labiausiai orientuota į emigracijos proceso analizę. Ši teorija siejama su Stark (1991). Jo pateiktame modelyje naudojama racionaliujų lūkesčių teorija ir akcentuojama, kad racionalų sprendimą dėl naudingumo maksimizavi-

mo galimybių priima šeimos ar namų ūkiai, o ne atskiri individai. Emigracija – šeimos strategija, kuria siekiama ne tik padidinti šeimos pajamas, bet ir diversifikuoti pajamų šaltinius, minimizuojant riziką, pvz., nedarbo atveju, netekus pajamų.

- 3) Dviejų darbo rinkų teorijoje pateikiamas aiškesnis situacijos darbo rinkoje paaiškinimas, kurį suformavo Piore (1979). Šioje teorijoje teigiama, kad valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos: pirmoji – suteikianti aukštas pajamas išsilavinusiems vietiniams gyventojams; antroji – mažai apmokamų darbų, kurių nenori imtis vietiniai gyventojai. Pastarąsias darbo vietas ir užima imigrantai. Teorijoje atkreipiamas dėmesys į tikslo šalį ir analizė, pasitelkiant struktūrinius veiksnius, perkeliama į makrolygį.
- 4) Pasaulio sistemų teorijoje teigiama, kad emigraciją lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijos į centrą. Periferija laikomi besivystantys regionai, centrais – išsivysčiusios valstybės. Centrai ir periferijos tarpusavyje susiję kultūriniais, prekybiniais ir kitais ryšiais (Wallerstein, 1974). Pagrindinis tarptautinės emigracijos paaiškinimas remiasi gamybos persikėlimo iš centro į periferiją, kuris vėliau sąlygoja šalių susijungimą į pasaulinę sistemą. Emigracija tokiu atveju yra kaip pasaulinė darbo jėgos pasiūlos sistema, kadangi darbuotojai yra priversti ieškoti įsidarbinimo galimybių centruose, kurių gamyba, siekiant aukšto pelningumo, remiasi pigia darbo jėga (Sassen, 1988; Massey ir kt., 1998).
- 5) Migracijos tinklo teorijoje emigracijos srautai aiškinami kaip save generuojantis procesas: emigrantai suteikia informacijos apie darbo rinkos situaciją, įsidarbinimo, atlyginimo, apgyvendinimo galimybes, pateikia savo partitį. Tokie tinklai sumažina emigracijos sąnaudas (Massey ir kt., 1998). Tinklai yra pagrindinis veiksnys, dėl kurio emigracija yra save skatinantis procesas, kadangi tinklai yra kumuliatyvinės prigimties. Jie turi tendenciją augti, kadangi kiekvieno individo persikėlimas yra kaip informacijos šaltinis tiems, kurie kol kas neemigruoja, tačiau kartu yra ir naujų emigracijos srautų priežastis. Socialinių tinklų vystymasis gali būti viena priežasčių, paaiškinančių emigraciją, nepaisant ją sukėlusių priežasčių ar gerėjančios ekonominės situacijos šalyje.
- 6) Migracijos sistemų teorija siejama su Mabogunje (1970) darbu, kuriame autorius pateikė išsamų emigracijos proceso analizės būdą, naudodamas duomenis apie emigraciją iš kai-

mo vietovių į miestą Afrikoje. Šis požiūris emigraciją aiškina kaip makro- ir mikrostruktūrų dviejose teritorijose sąveikos rezultata. Makrostruktūromis laikomi instituciniai veiksniai, mikrostruktūromis – pačių emigrantų įsitikinimai, patirtys, tinklai. Šie du lygmenys tarpusavyje jungiasi įvairiais tarpiniais mechanizmais.

- 7) Kumuliatyvinio priežastingumo teorija buvo pritaikyta ir emigracijos proceso analizei, kadangi laikyta, kad emigracija yra save palaikantis ir nuolatinis procesas. Teoriją pristatė Myrdal (1957). Massey (1990) pritaikė Myrdal modelį, identifikuodamas veiksnius ir mechanizmus, kurie sukelia nuolatinę emigracijos procesą. Pagrindinė modelio idėja ta, kad emigracija keičia tikrovę per įvairius socioekonominius procesus, vienas svarbiausių – socialiniai tinklai. Kitas susijęs veiksnys – emigracijos kultūros vystymasis, kuris lemia iškreiptą žmogiškojo kapitalo perskirstymą ir neigiamos nuomonės apie tam tikrus darbus atsiradimą.

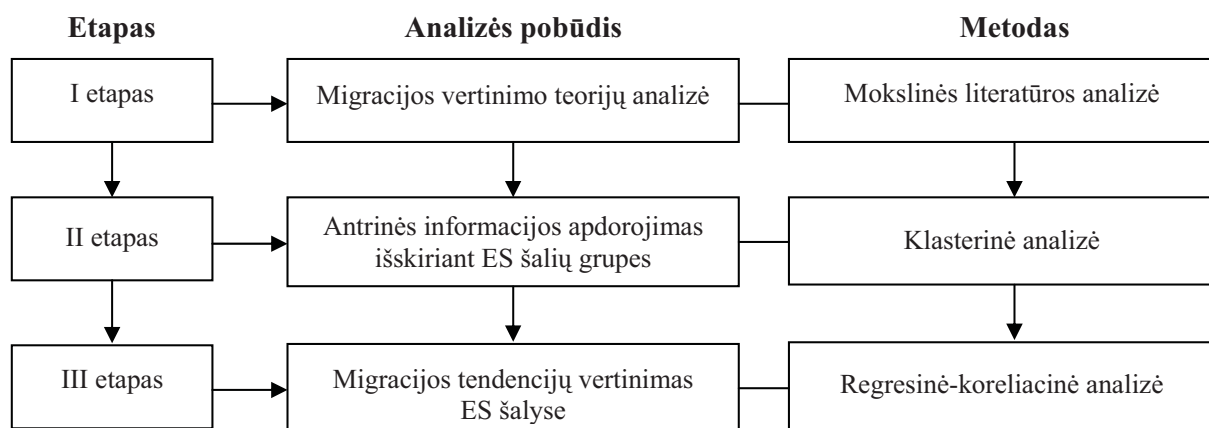
Apibendrinant atliktą mokslinės literatūros analizę galima teigti, kad nėra vieningos migracijos teorijos, apimančios visus pateiktus aspektus. Pateikta migracijos teorijų analizė rodo, kad atskiri modeliai procesą analizuoja dalimis, akcentuodami vieną arba kitą aspektą. Dažniausia teorijos koncentruojasi į migracijos priežasčių analizę. Aptartąsias teorijas reikėtų vertinti ne kaip alternatyvas, bet kaip vienas kitą papildančius

modelius. Remiantis pateiktomis migracijos teorijomis galima teigti, kad egzistuoja ryšys tarp migracijos ir įvairių šalies ekonominę situaciją apibūdinančių rodiklių. Pateiktos teorijos svarbiausiomis laiko ekonomines migracijos priežastis, kurias lemia skirtingas šalių išsivystymo lygis. Migracijos tendencijų vertinimas ES atliekamas remiantis pagrindiniais ekonominę situaciją atspindinčiais rodikliais.

Migracijos tendencijų vertinimo metodika

Migracijos tyrimo modeliai dažniausiai pateikia migracijos pasiskirstymo paaiškinimą arba pateikia ateities projekcijas. Migracijos modelių forma priklauso nuo tyrimui prieinamos informacijos. Pasirinktas migracijos modelis taip pat priklauso nuo kitų trijų veiksnių. Pirma, migracijos modelio pobūdis priklauso nuo pritaikomumo konteksto. Antra, migracijos modelis turi būti pagrįstas fundamentiniais teiginiais apie migracijos procesą. Trečia, būtina atkreipti dėmesį į veiksnius, kurie gali lemti modelio formą, t. y. modelio tikslas, informacijos pobūdis, migracijos mastas ir tipas bei teorinis kontekstas (Stillwell, Congdon, 1991). Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize galima teigti, kad nėra vieningos migracijos tendencijų vertinimo metodikos. Atliekant tyrimą remiamasi Barrel, FitzGerald, Riley (2007, 2010) ir Coleman (2008) pateiktais migracijos ir ekonominių rodiklių vertinimo metodais.

Apibendrinus mokslinę literatūrą, šiame straipsnyje naudojama migracijos tendencijų vertinimo schema (žr. 1 pav.).

1 pav. Emigracijos poveikio ekonomikos augimui vertinimo etapai

Šaltinis: sudaryta straipsnio autorių.

I paveiksle pateikta migracijos tendencijų vertinimo loginė schema apima tris tarpusavyje susijusius etapus. I etape atliekama mokslinės literatūros analizė, sisteminimas, siekiant išsiaiškinti, kaip migracijos procesas yra vertinimas, kokios priežastys dažniausiai lemia migraciją. II etape atliekama klasterinė analizė, siekiant išskirti ES šalių grupes, atsižvelgiant į migra-

cijos tendencijas ir šalių išsivystymo lygi. III etape atliekamas migracijos tendencijų vertinimas ir rezultatų apibendrinimas.

Tyrimo laikotarpis. 1998–2008 m. laikotarpio pasirinkimą lėmė tyrimui reikalingos informacijos prieinamumas. Naudojami šie rodikliai: BVP 1 gyv., migracijos saldo 1000 gyv., gyventojų skaičius, bendrojo

kapitalo formavimo išlaidos 1 gyv., vartojimo išlaidos 1 gyv., nedarbo ir užimtumo lygis.

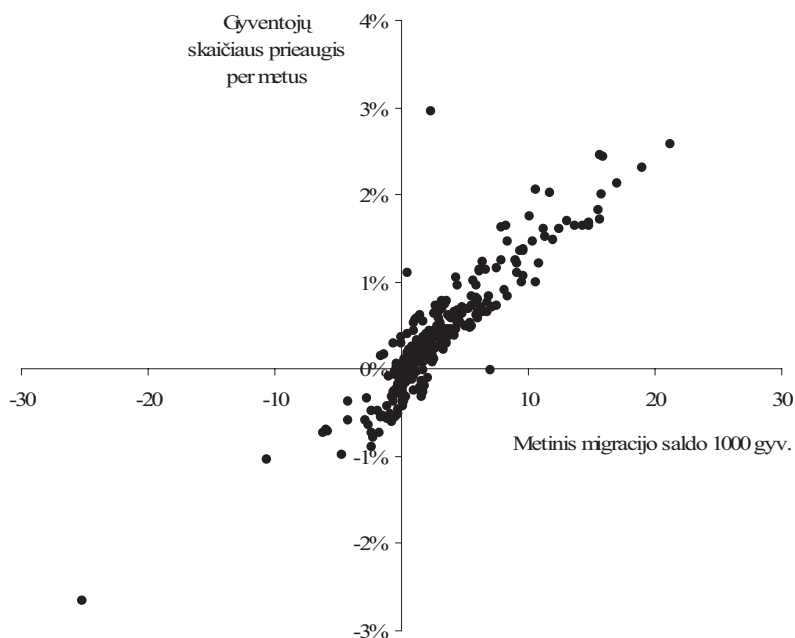
Tyrimo imtis. Tyrimui pasirinktos visos 27 ES šalys, tačiau skaičiavimuose eliminuoti Bulgarijos duomenys, kadangi „EUROSTAT“ duomenų bazėje nepateikiama informacija apie šios šalies migracijos saldo pasirinktam analizės laikotarpiui.

Migracijos tendencijų ES vertinimas

ES plėtra, 2004 m. gegužę priimant aštuonias Vidurio ir Rytų Europos valstybes (ES-8) bei Malta ir Kiprą, ir 2007 m. Bulgarijos ir Rumunijos (EU-2) įstojimas pakeitė Europos migracijos situaciją. Ekonomikos išsivystymo lygio ir užimtumo galimybių skirtumai tarp senųjų ES valstybių ir daugelio naujųjų ES narių yra gana ryškūs. Todėl buvo taikomas pereinamasis laikotarpis iki 7 m., kuris dėl ekonominių priežasčių apribojo piliečių iš naujųjų valstybių įsidarbinimo galimybes senosiose narėse. Tik kelios šalys atvėrė savo darbo rinkas be arba su palengvintomis pereinamojo laikotarpio priemonėmis: Airija, Jungtinė Karalystė ir Švedija. Antrajame etape, 2008 m. lapkričio mėn., dar aštuonios valstybės narės atvėrė savo darbo rinkas (Ispanija, Suomija, Prancūzija, Graikija, Portugalija, Italija, Nyderlandai ir Liuksemburgas). Daugelis ES-15 valstybių, kurios taikė darbo jėgos migracijos apribojimus, supaprastino procedūras tam

tikruose sektoriuose arba kai kurių profesijų atstovams (Belgija, Vokietija ir Danija). 2007 m. plėtos metu dešimt ES-25 valstybių narių (Čekijos Respublika, Estija, Kipras, Latvija, Lietuva, Lenkija, Slovėnija, Slovakija, Suomija ir Švedija) be apribojimų išleido darbuotojus iš Bulgarijos ir Rumunijos per pirmąjį etapą. Prisijungus naujoms valstybėms, migracijos procesas suaktyvėjo. Iki plėtos 2004 m. darbo jėgos judėjimas ES buvo labai ribotas, tik 4 proc. ES gyventojų kada nors gyveno kitoje ES šalyje (Eurofound, 2006). Remiantis oficialia statistika, 2008 m. ES buvo apie 30,8 mln. migrantų, o tai sudarė apie 6,2 proc. visos populiacijos.

Tarptautinė migracija yra vienas svarbiausių gyventojų skaičiaus augimo veiksnių Europoje. Daugelis ES šalių šiuo metu yra demografinio ciklo taške, kur natūralus gyventojų prieaugis yra beveik nulinis arba neigiamas, todėl migracijos didėjimas yra svarbus procesas, kai kalbama apie gyventojų prieaugio subalansavimą. Be to, migracija netiesiogiai prisideda prie gyventojų skaičiaus pokyčių, atsižvelgiant į tai, kad migrantai su savimi išsiveža ir vaikus. Kai kuriose ES regionuose neigiamas natūralus gyventojų prieaugis buvo kompensuotas teigiamo migracijos saldo (Herm, 2008). 2 paveiksle pateikiamas migracijos saldo 1000 gyv. ir metinio gyventojų skaičiaus prieaugio 1998–2008 m. ryšys.

2 pav. Migracijos saldo ir gyventojų skaičiaus prieaugio ryšys 1998–2008 m.

Šaltinis: sudaryta straipsnio autorių, remiantis „EUROSTAT“ duomenimis.

Iš 2 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad tose šalyse, kur užfiksuotas didžiausias teigiamas migracijos saldo, sparčiausiai augo ir gyventojų skaičius. Analizuotu laikotarpiu daugelyje ES šalių buvo teigiamas

migracijos saldo. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad dažniausiai emigruojama į ekonomiškai išsivysčiusias šalis, todėl tyrimu siekiama patikrinti, ar teorinės prielaidos galioja ES.

Migracijos ir ekonominio išsivystymo situacija ES šalyse yra labai skirtinga, todėl siekiant išskirti šalių grupes pagal migracijos mastus ir ekonominį išsivystymą, taikoma klasterinė analizė. Analizei nau-

doti 1998–2008 m. pasirinktų duomenų vidurkiai (žr. 1 lent.), siekiant išvengti atskirais metais vykusių įvykių poveikio duomenų pokyčiams.

1 lentelė

Šalių grupės pagal migracijos saldo 1000 gyv. ir BVP 1 gyv. 1998–2008 m.

Klasteris	Šalis	Migracijos saldo 1000 gyv.	Klasteris	Šalis	BVP PGS* 1 gyv.
1 klasteris	Kipras	9,5–11,8	1 klasteris	Liuksemburgas	56133
	Liuksemburgas			Airija	23689–30878
	Airija			Olandija	
	Ispanija			Austrija	
2 klasteris	Austrija	3,5–5,2	2 klasteris	Danija	
	Portugalija			Belgija	
	Malta			Jungtinė Karalystė	
	Graikija			Švedija	
	Švedija			Suomija	
	Belgija			Vokietija	
3 klasteris	Italija	1,2–3	3 klasteris	Italija	
	Vengrija			Prancūzija	
	Vokietija			Malta	
	Suomija			Portugalija	
	Olandija			Čekija	
	Jungtinė Karalystė			Graikija	
	Slovėnija			Kipras	
	Čekija			Slovėnija	
	Prancūzija			Ispanija	
4 klasteris	Danija	-1,4–0,1	4 klasteris	Lenkija	7722–13122
	Latvija			Lietuva	
	Lenkija			Latvija	
	Estija			Estija	
5 klasteris	Slovakija	-2,4–2,9	4 klasteris	Slovakija	
	Rumunija			Vengrija	
	Lietuva			Rumunija	

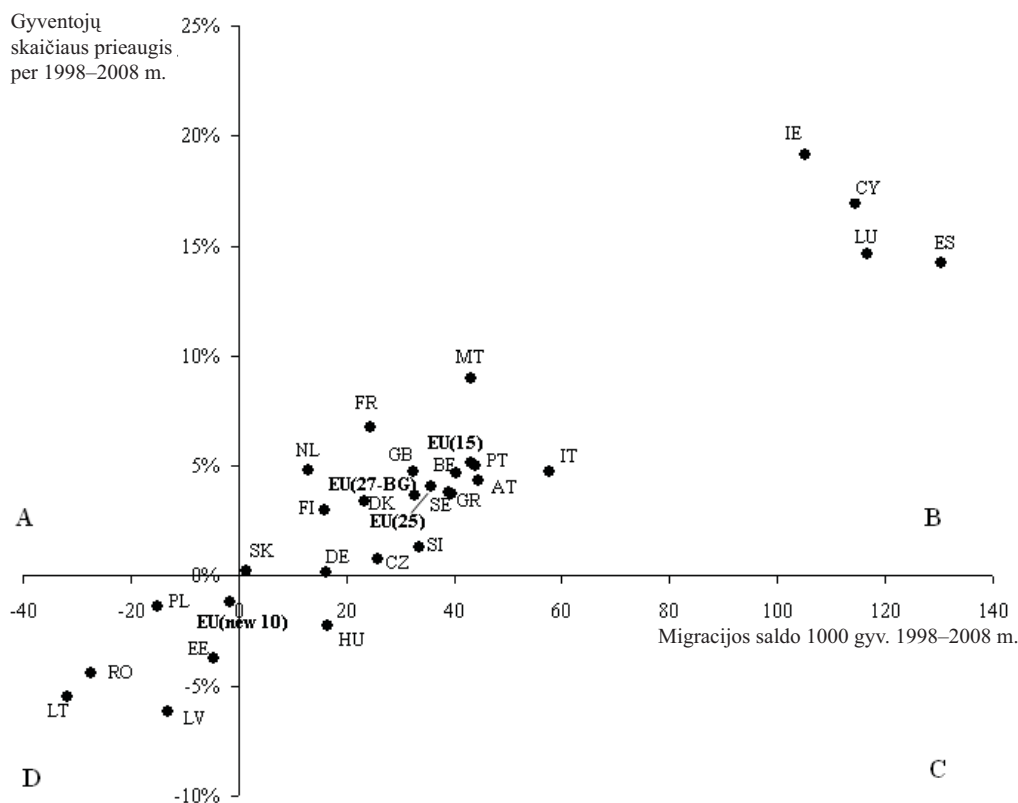
* PGS – perkamosios galios standartas.

Šaltinis: sudaryta straipsnio autorių, remiantis „EUROSTAT“ duomenimis.

Atlikus analizę pagal pasirinktus rodiklius gautas skirtingas grupių skaičius, tačiau matyti tendencija, kad didžiausias neigiamas saldo yra tose šalyse, kurios sukuria mažiausią BVP 1 gyv., t. y. šalys, kurios yra ES naujokės (žr. 1 lent.).

Nors gyventojų mažėjimas akivaizdus keliose valstybėse, bendri ES (27-BU) gyventojų skaičiaus duomenys rodo, kad gyventojų skaičius ES kiekvienu metais vidutiniškai augo 3,8 proc. Pagrindinis

veiksny, lėmęs gyventojų skaičiaus augimą, yra migracija, kuri kompensavo neigiamą gyventojų prieaugį daugelyje ES šalių (žr. 3 pav.). Neigiamas migracijos saldo naujosiose ES šalyse kartu su vis mažėjančiu gimstamumu lemia spartų gyventojų skaičiaus mažėjimą, tuo tarpu senosiose ES šalyse tarptautinė migracija yra vienas svarbiausių gyventojų skaičiaus augimo veiksnių.

3 pav. Migracijos saldo 1000 gyv. ir gyventojų skaičiaus prieaugis ES 1998–2008 m.

Šaltinis: sudaryta straipsnio autorių, remiantis „EUROSTAT“ duomenimis.

Kaip matyti iš 3 paveikslą, nei viena šalis nepatenka į A kvadratą, kuris rodo, kad neigiamą migracijos saldo kompensavo kiti gyventojų skaičių lemiantys veiksniai (natūralus prieaugis ar pan.). Daugelis ES šalių patenka į B kvadratą, o tai rodo, kad migracija buvo vienas svarbiausių veiksnių, lėmusių gyventojų skaičiaus pokyčius. Vengrijoje analizuojamu laikotarpiu užfiksuotas teigiamas migracijos saldo, tačiau tai nekompensavo kitų veiksnių neigiamo poveikio gyventojų skaičiaus mažėjimui. D kvadrante esančios šalys (Estija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Rumunija ir 2004 m. prie ES prisijungusios šalys) pasižymėjo neigiamu migracijos saldo, o tai lėmė gyventojų skaičiaus mažėjimą. 1998–2008 m. Lietuvoje buvo didžiausias neigiamas migracijos saldo 1000 gyv. ir

gyventojų skaičiaus sumažėjimas tarp ES valstybių. Didžiausias teigiamas migracijos saldo ir gyventojų skaičiaus didėjimas analizuojamu laikotarpiu buvo Liuksemburge, Ispanijoje, Kipre ir Airijoje, o tai rodo, kad šios šalys yra patraukliausios imigrantams. Tokią situaciją lėmė aukštas šalių išsivystymo lygis ir netaikyti apribojimai darbo jėgos migracijai.

Detalesniam migracijos tendencijų vertinimui naudojama koreliacinė-regresinė analizė. Pasirinkti pagrindiniai ekonominę būklę šalyje atspindintys rodikliai: BVP 1 gyv., kapitalo formavimo ir vartojimo išlaidos, nedarbo ir užimtumo lygis, kurie teoriškai susiejami su migracijos procesais. 2 lentelėje pateikiami pasirinktų rodiklių koreliacijos koeficientai su migracijos saldo 1000 gyv.

2 lentelė

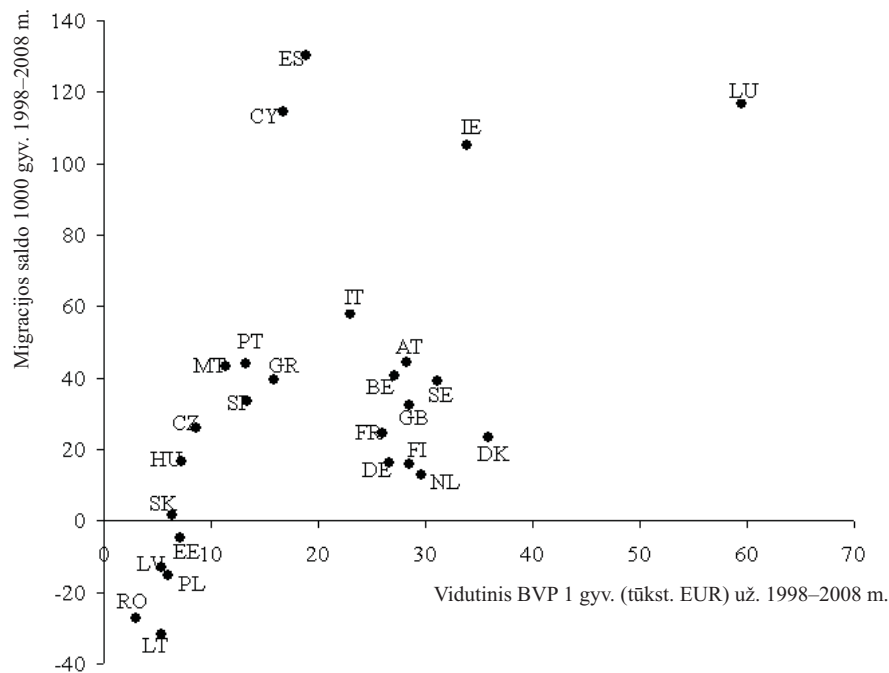
Pasirinktų kintamųjų ryšys su migracijos saldo 1000 gyv. 1998–2008 m.

Kintamasis	Koreliacijos koeficientas	Interpretacija
BVP 1 gyv., eur	0,48	Silpnas teigiamas ryšys
Kapitalo formavimo išlaidos 1 gyv., eur	0,54	Vidutinio stiprumo teigiamas ryšys
Vartojimo išlaidos 1 gyv., eur	0,45	Silpnas teigiamas ryšys
Nedarbo lygis, proc.	-0,36	Silpnas neigiamas ryšys
Užimtumo lygis	0,11	Labai silpnas neigiamas ryšys

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis „EUROSTAT“ duomenimis.

Atlikus koreliacinę analizę, stipriausias tiesioginis ryšys nustatytas tarp migracijos ir BVP, kapitalo formavimo ir vartojimo išlaidų. Tai dar kartą patvirtina

prielaidą, kad didžiausi emigracijos srautai vyksta iš žemesnio išsivystymo šalių.

4 pav. Migracijos saldo 1000 gyv. ir BVP 1 gyv. ryšys 1998–2008 m.

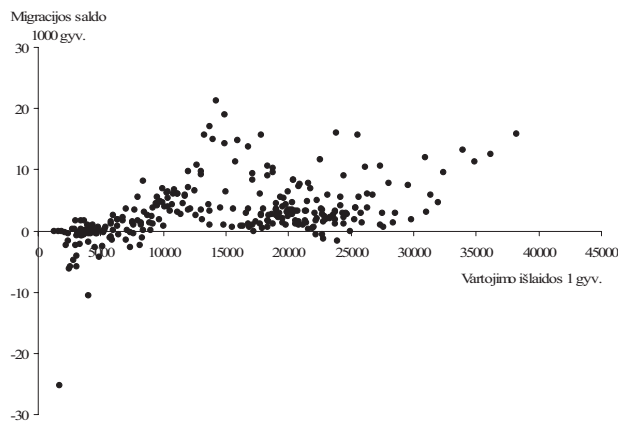
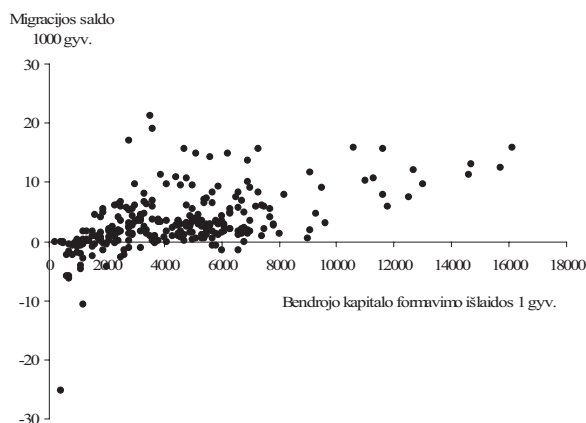
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis „EUROSTAT“ duomenimis.

4 paveiksle pateikti duomenys rodo, kad šalys, kuriose sukuriama didesnis BVP, tenkantis vienam gyventojui (Liuksemburgas, Airija, Danija), pasižymi didesniu teigiamu migracijos saldo (kai imigruojančių yra daugiau nei emigruojančių). Imigracijos srautą lemia ne tik šalių išsivystymo lygis, tačiau ir imigracinė politika, kadangi vidutinis BVP 1 gyv. tiek Airijoje, tiek Danijoje yra panašus, tačiau matosi akivaizdūs migracijos saldo skirtumai. Gauti rezultatai rodo, kad šalyse, kuriose mažesnis BVP 1 gyv., yra ir didžiausias neigiamas migracijos saldo (Lietuva, Rumunija).

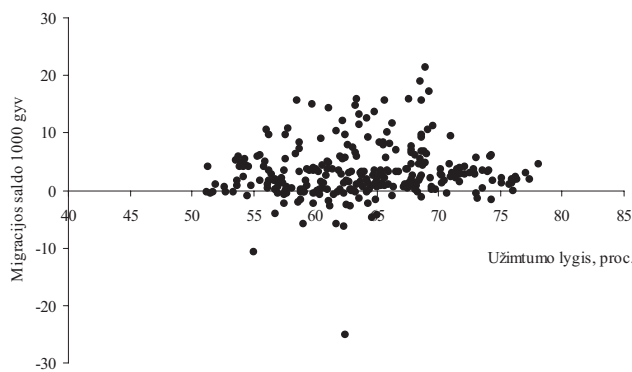
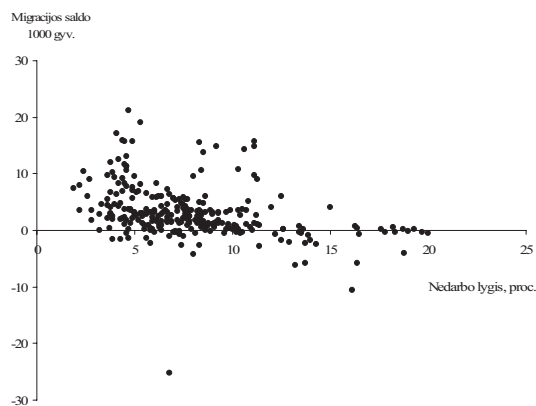
Toliau pateiktoje analizėje naudojami nebe vidutiniai, o kasmetiniai pasirinktų rodiklių duomenys, siekiant tiksliau nustatyti ryšį tarp pasirinktų rodiklių ir migracijos saldo. Kitas svarbus ekonominis rodiklis – investicijos, dar vadinamos bendrojo kapitalo formavimo išlaidomis. Atliktos analizės rezultatai rodo, jog šalys, kuriose didesnės investicinės išlaidos, pritraukia ir daugiau imigrantų, kadangi didėjančios kapitalo investicijos lemia ir darbo jėgos kaip susijusio gamybos veiksnio paklausos augimą bei spartesnę ekonomikos plėtrą.

Koreliacinė analizė rodo teigiamą ryšį tarp migracijos saldo ir vartojimo išlaidų, o tai reiškia, kad šalyse, kuriose aukštesnis pragyvenimo lygis, pritraukia daugiau imigrantų, kadangi tai vienas pagrindinių migraciją lemiančių veiksnių (žr. 5 pav.).

ES, siekdama sukurti konkurencingą darbo rinką, kartu turėjo sudaryti sąlygas ES piliečių mobilumui, t. y. galimybes keisti gyvenamąją ir darbo vietą visoje ES teritorijoje. Pagal atliktos analizės rezultatus matyti, kad ES piliečių mobilumas yra žemas, kadangi dideli darbo užmokesčio ir įsidarbinimo galimybių skirtumai tik iš dalies atspindi jų elgsenoje. Atlikti skaičiavimai parodė, kad silpniausias migracijos saldo ryšys susijęs su užimtumo lygiu, vadinasi, užimtumo lygio pasikeitimai ne itin lemia migracijos srautus. Tokią situaciją lemia tai, kad į migracijos saldo įtraukiami visi išvykę gyventojai, o užimtųjų skaičių sudaro tik 15–64 m. gyventojai. Todėl smulkiau analizuojant migracijos ryšį su darbo rinka, reikėtų išskirti atitinkamo amžiaus migravusius žmones. Iš 6 paveikslo duomenų matyti, kad atskirose šalyse skirtingais metais, užimtumui svyruojant nuo 50 iki 75 proc., migracijos saldo buvo labai panašus.

5 pav. Migracijos saldo 1000 gyv. ir kapitalo formavimo bei vartojimo išlaidų ryšys 1998–2008 m.
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis „EUROSTAT“ duomenimis.

6 pav. Migracijos saldo 1000 gyv. ir nedarbo bei užimtumo lygio ryšys 1998–2008 m.
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis „EUROSTAT“ duomenimis.

Atlikta analizė rodo, kad aukštesnis nedarbo lygis skatina emigraciją, tačiau ryšys nėra labai reikšmingas. Tokias tendencijas lemia tai, kad ne visose šalyse migracija pasiekusi tokį mastą, kad turėtų poveikį darbo rinkos būklei. Išskirtinė naujų ES šalių situacija bendrame visų šalių kontekste neišryškėja.

Išvados

ES plėtra 2004 m. ir 2007 m. pakeitė Europos migracijos situaciją. Nors kai kurios senosios narės ir taikė pereinamuosius laikotarpius dėl išsidarbinimo, migracija išaugo apie 2 proc. Esant neigiamam natūraliam gyventojų prieaugiui tarptautinė migracija per pastarąjį dešimtmetį tapo vienu svarbiausių gyventojų skaičiaus augimo veiksnių senėjančioje Europoje. Tačiau migracijos situacija atskirose šalyse labai skirtinga: migracijos saldo 1000 gyv. svyruoja nuo -3 (Lietuvoje) iki +12 (Ispanija). Atlikta klasterinė analizė rodo, kad šalių pasiskirstymas pagal migracijos saldo ir BVP 1 gyv. yra panašus. Taigi galima teigti,

kad migracijos srautus lemia ekonominės priežastys: šalies ekonomikos išsivystymo lygis, pragyvenimo sąlygos. Imigracijos srautas didžiausias yra tose šalyse, kuriose sukuriama didžiausia BVP 1 gyv., skiriamos didžiausios investicinės išlaidos kapitalui formuoti ir yra aukščiausias pragyvenimo lygis. Atlikus koreliacinę analizę nustatytas vidutinio stiprumo teigiamas ryšys tarp migracijos mastų ir investicijų į gamybą. Tarp migracijos ir nedarbo egzistuoja silpna (su užimtumu – labai silpna) atvirkštinė priklausomybė. Migraciją ir sukurtą bendrą pridėtinę vertę bei vartojimo išlaidas sieja silpnas teigiamas ryšys. Galima tikėtis, kad migracija ateityje turės ryškesnį poveikį darbo rinkai ES, nes šiuo metu darbo rinkos reakcija į migracijos srautus yra pakankamai silpna.

Siekiant tiksliau įvertinti migracijos priežastis ir pasekmes skirtingose ES šalyse, reikėtų analizę detaliuoti atsižvelgiant į šalių grupes pagal migracijos saldo, kadangi tiek priežastys, tiek pasekmės šiose šalių grupėse yra skirtingos.

Literatūra

1. Barrell, R., Fitzgerald, J., Riley, R. (2007). EU Enlargement and Migration: Assessing the Macroeconomic Impacts. *National Institute of Economic and Social Research Discussion Paper*, 292. Prieiga internete: <<http://www.esri.ie/UserFiles/publications/20070711145922/WP203.pdf>>.
2. Barrell, R., Fitzgerald, J., Riley, R. (2010). EU Enlargement and Migration: Assessing the Macroeconomic Impacts. *Journal of Common Market Studies*, 48 (2), 373–395.
3. Birks, J. S., Sinclair, C. A. (1980). *International migration and development in the Arab region*. International Labour Office, Geneva.
4. Borjas, G. J. (1999). The economic analysis of immigration. *Handbook of Labor Economics*, ed O. Ashenfelter, R. Layard and D. Card. Prieiga internete: <<http://www.hks.harvard.edu/fs/gborjas/Papers/HANDBOOK.pdf>>.
5. Bretschger, L. (2001). Labor supply, migration and long – term development. *Open Economic Review*, 12, 5–27.
6. Coleman, D. (2008). The demographic effects of international migration in Europe. *Oxford Review of Economic Policy*, 24 (3), 452–476.
7. Daugherty, H. G., Kammeyer, K. C. W. (1995). *An introduction to population*. New York: The Guilford press.
8. Drinkwater, S., Levine P., Lotti E., Pearlman J. (2007). The immigration surplus revisited in a general equilibrium model with endogenous growth. *Journal of Regional Science*, 47 (3), 569–601.
9. Eurofound. (2006). *Mobility in Europe – analysis of Euro barometer survey on geographical and labour market mobility*. European foundation for the improvement of living and working conditions, Dublin. Prieiga internete: <<http://www.eurofound.europa.eu/publications/2006/59/en/1/ef0659en.pdf>>.
10. EUROSTAT. (2010). Prieiga internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>.
11. Glytsos, N. P. (2002). Dynamic effects of migrant remittances on growth: an econometric model with an application to Mediterranean countries. *Centre of planning and economic research*, 74. Prieiga internete: <http://www.kepe.gr/pdf/D.P/dp_74.pdf>.
12. Grossman, G., Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
13. Gunatilleke, G. (1992). *Impact of Labour Migration on Households: A Comparative Study in Seven Asian Countries*. Tokyo: United Nations University Press.
14. Herm, A. (2008). Population and social conditions. *Statistics in focus*. Prieiga internete: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-098/EN/KS-SF-08-098-EN.PDF>.
15. Karpavičius, S. (2006). Emigracijos poveikis Lietuvos ekonomikai. *Pinigų studijos*, 2. Prieiga internete: <http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2006_2/karpavicius.pdf>.
16. Katseli, L. T., Lucas, R. E. B., Xenogiani, T. (2006). Effects of migration on sending countries: what do we know? *OECD Development centre working papers*, 25. Prieiga internete: <http://www.un.org/esa/population/migration/turin/Symposium_Turin_files/P11_Katseli.pdf>.
17. León-Ledesma, M., Piracha, M. (2004). International migration and the role of remittances in Eastern Europe. *International Migration*, 42 (4), 65–83.
18. Lewis, A. W. (1954). Economic Development with Unlimited Supplies of Labor. *Manchester School of Economic and Social Studies*, 22, 91–139.
19. Lucas, R. E. B., Stark, O. (1985). Motivations to Remit: Evidence from Botswana. *Journal of Political Economy*, 93. 901–918.
20. Lundborg, P., Segerstrom, P. S. (1999). International migration and growth in developed countries: a theoretical analysis. *Economica*, 67 (268), 579–604.
21. Lundborg, P., Segerstrom, P. S. (2002). The growth and welfare effects of international mass migration. *Journal of International Economics*, 56 (1), 177–204.
22. Mabogunje, A[kin] L. (1970). Systems approach to a theory of rural-urban migration. *Geographical Analysis*, 2, 1–17.
23. Massey, D. (1990). Social structure, household strategies and cumulative causation of migration. *Population Index*, 56 (1), 3–26.
24. Massey, D. S., Arango, G., Hugo, A., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J. E. (1998). *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford: Oxford University Press.
25. Myrdal, G. (1957). *Economic theory and underdeveloped regions*. London: Duckworth.
26. Petersen, W., Petersen, R. (1986). *Dictionary of demography terms, concepts, and institutions*. New York, Westport, Connecticut, London: Greenwood press.
27. Piore, M. J. (1979). *Birds of passage: migrant labour in industrial societies*. Cambridge: Cambridge University Press. Prieiga internete: <<http://dspace.cc.uregina.ca:8080/dspace/bitstream/10294/1120/1/103.pdf>>.
28. Ranis, G. and Fei, J. C. H. (1961). A Theory of Economic Development. *American Economic Review*, 51, 533–565.
29. Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 48 (2), 167–227.
30. Ravenstein, E. G. (1889). The laws of migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52 (2), 214–301.
31. Reichlin, P., Rustichini, A. (1993). Diverging patterns in a two country model with endogenous labor migration. *Universite' Catholique de Louvain CORE Discussion Paper*, 9332.
32. Sassen, S. (1988). The Mobility of Labor and Capital: a Study in International Investment and Labor flow.
33. Stahl, C. W. (1982). Labor emigration and economic development. *International migration review*, 16 (4).
34. Stark, O. (1991). *The Migration of Labor*. Basil Blackwell Ltd, Oxford.
35. Stillwell, J., Congdon, P. (1991). *Migration modelling: concepts and contents in Migration models: macro and micro approaches*, ed. by J. Stillwell, P. Congdon. London, Belhaven Press.

36. Stockwell, E. G., Groat, H. T. (1984). *World population. An introduction to demography*. New York, London, Toronto. Franklin Watts.
37. Stulgienė, A., Daunorienė, A. (2009). Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. *Ekonomika ir vadyba*, 14, 984–992.
38. Tarptautinė migracijos organizacija. (2003). *Glossary on migration*. Prieiga internete: <http://www.iom.ch/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/serial_publications/Glossary_eng.pdf>.
39. Todaro, M., P. (1976). *Migration and Economic Development: A Review of Theory, Evidence, Methodology And Research Priorities*.
40. Urbonavičienė, I., Tvaronavičienė, M. (2008). Polinkis emigruoti: priežasčių paieškos. *Verslas: teorija ir praktika*, 9 (4), 253–260.
41. Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-System I. Capitalist Agriculture and the origins of European World-Economy in the Sixteenth Century*. Academic Press, New York.
42. Walz, U. (1995). *Growth (rate) effects on migration. IVS discussion paper series 523*. Institut für Volkswirtschaft und Statistik (IVS), University of Mannheim.
43. Wilson, S. J. (2003). A dynamic general equilibrium analysis of migration and capital formation: the case Canada. *Review of Economic Dynamics*, 6. (2), 455–481.
44. Xenogiani, T. (2006). Migration policy and its interactions with aid, trade and foreign direct investment policies: a background paper. *OECD Development Centre, Working Paper*, 249. Prieiga internete: <<http://www.oecd.org/dataoecd/60/28/37036220.pdf>>.

M. Butkus, K. Matuzevičiūtė

Assessing migration trends in European Union

Summary

The EU enlargement in 2004 and 2007 affected old and new members of the union differently. The processes changed the scale, structure and directions of international migration. According to official statistics the EU has about 30.8 million migrants, representing about 6.2 percent of the total population. There are different types of migration in the union: from economic migrants to asylum seekers or refugees. More than half of them are the working-age population. That influences changes in population and labour supply of the countries – changes occur in the number and structure of labour force, number of taxpayers and social security contributors, etc. About 33% of migration is movement inside the EU countries.

Increasing international migration flows bring various economic, social and political consequences for countries and therefore they have triggered a large interest of researchers of various fields as well as of politicians in the ongoing process. Recently, in the scientific literature special attention is paid to the analysis of economic consequences of migration. Labour force migration is a multi-dimensional phenomenon that can be analyzed in various aspects (structural (Reichl, Rustichini, 1993; Walz, 1995; Karpavičius, 2006), social, economical, cultural, political (Lundborg, Segerstrom 1999, 2002, Grossman, Helpman, 1991; Bretschger, 2001; Borjas, 1995; Levine et al, 2002; Wilson, 2003; Stulgienė, Daunorienė, 2009)), which occur at various levels (individual, family (Stark, 1991), institutional (Urbonavičienė, Tvaronavičienė, 2008), industrial, macroeconomic (Xenogiani, 2006; Glytsos, 2002)) and have different effects (positive and negative (Stahl, 1982; Katseli, Lucas, Xenogiani, 2006)) or length (short or long term (Birks, Sinclair, 1980; Gilani et al, 1981; Ebiri, 1985, Lucas and Stark, 1985; Gunatilleke, 1992; Leon-Ledesma, Piracha, 2001; Katseli, Lucas, Xenogiani, 2006). The article examines the EU countries and the migration process

determinants, as well as relation between the net migration and various economic indicators.

The object of the research is migration in the EU. The aim of the article is to reveal the ongoing migration trends in EU.

The scheme of evaluation of migration trends involves three interrelated phases. Phase I includes the analysis of scientific literature to find out how the migration process is evaluated, what are the reasons of migration. In phase II cluster analysis is carried out to identify groups of EU countries according to the migration trends and level of development of the countries. In phase III assessment of migration trends is done and conclusions are drawn.

The study period is 1998-2008; it was selected due to the availability of information. The following indicators are used: GDP per capita, net migration per 1000 inhabitants, population, gross capital formation expenses per capita, consumption expenditure per capita, unemployment and employment rates.

The study includes data about EU countries (27), but the calculations exclude Bulgarian data, since the Eurostat database does not provide information about the country's net migration for the selected analysis period.

The enlargement of the European Union in May 2004 by admitting eight Central and Eastern European countries (EU-8) along with Malta and Cyprus, and the accession of Bulgaria and Romania (EU-2) in January 2007 were unprecedented in how they changed the European migration situation. The differences in income and employment opportunities between the old EU member states and most new EU member states were large. Nevertheless, transitional periods of up to seven years were applied, which restricted access of citizens from the new member states to the labour markets in the old member states. Only a few old member states opened their labour markets with no or mild transi-

nal measures. Ireland, the UK and Sweden opened access to their labour markets immediately. In the second phase of these arrangements, eight more member states opened their labour markets by November 2008 (Spain, Finland, France, Greece, Portugal, Italy, the Netherlands and Luxembourg). Most of the EU-15 member states that have maintained restrictions have simplified their existing national access regimes or procedures by varying degrees or liberalised the access rules in some sectors or professions (Belgium, Germany and Denmark). As for the 2007 enlargement, ten EU-25 member states (the Czech Republic, Estonia, Cyprus, Latvia, Lithuania, Poland, Slovenia, Slovakia, Finland and Sweden) liberalised the access of Bulgarian and Romanian workers to their labour markets during the first phase.

Before 2004, labour mobility in the EU was limited. Only 4 percent of the EU citizens ever lived in another EU country. After enlargement migration has increased by about 2 percent. International migration over the past decade has been one of the most important factors in population growth in an aging Europe. In most EU countries migration was one of the most important factors influencing the population change. During the analysis period in Hungary a positive net migration was recorded, but this did not compensate for the negative impact of other factors on population decline. Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Romania were characterized by negative net migration, which resulted in population decline. The period of 1998-2008 in Lithuania saw the largest negative net migration per 1000 inhabitants and the biggest decrease in population among the EU countries. The highest positive net migration and population growth during the analyzed period was in Luxembourg, Spain, Cyprus and Ireland, suggesting that these countries are the most attractive for immigrants. This situation was because of a high level of development and no restrictions on labour migration in these countries.

The higher positive net migration (when immigration is bigger than emigration) creates a higher GDP per capita (in Luxembourg, Ireland, and Denmark). Immigration flow is determined not only by the level of development of the countries, but also by immigration policy, because the average GDP per capita in Ireland and Denmark are similar, but there are differences in net migration. Calculation

results suggest that the countries with a lower GDP per capita (Lithuania, Romania) experience the largest negative net migration.

However, the migration situation in each country is different: a net migration per 1000 inhabitants varies from -3 (Lithuania) to +12 (Spain). The carried out cluster analysis shows that the country distribution to groups by net migration and GDP per capita are similar. It can therefore be argued that migration is mostly determined by economic reasons: the countries' economic development level, living conditions. Immigration flows are the highest in countries with the highest GDP per capita, capital cost formation expenditures and the highest standards of living.

Seeking to create a competitive labor market the EU at the same time had to facilitate the mobility of the EU citizens, i.e., possibility to change living place and jobs across the Union. The analysis results show that the mobility of the EU citizens is low, because big differences in wages and job opportunities are only partially reflected in their behavior. The performed calculations show that net migration has the weakest correlation with the employment level; this means that the employment rate leads to slight changes in migration flows. This situation is usually determined by the fact that net migration includes all emigrated people, and the number of employed people involves only 15 to 64 year old population. Consequently, detailed analysis of correlation between migration and labour market should distinguish migrated people of certain age. The analysis shows that with employment rate ranging from 50 to 75 percent net migration was very similar. It can be expected that in the future migration will have a bigger impact on the labor market in the EU because the current labor market responses to migration flows are rather weak.

In order to more accurately assess the causes and consequences of migration in different EU countries, analysis should be made detailed taking into consideration the groups of countries by net migration, whereas both causes and consequences in these country groups are completely different.

Keywords: migration, economic growth, European Union.

Straipsnis recenzuotas.

Straipsnis gautas 2010 m. birželio mėn.; straipsnis priimtas 2010 m. rugpjūčio mėn.

The article has been reviewed.

Received in June, 2010; accepted in August, 2010.